

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Bipryl =

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ КОРИСНИХ КОПАЛИН

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
ТУЛЯКОВ Вячеслав Олексійович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
проректор з міжнародних зв'язків

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
МУЗИКА Анатолій Ананійович,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
провідний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності

доктор юридичних наук, професор
ШАБЛИСТИЙ Володимир Вікторович,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права та кримінології

Захист відбудеться «___» _____ 2021 р. о ____
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська
дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

 І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблеми організації раціонального природокористування в Україні набули останнім часом особливої актуальності, оскільки недостатня увага до цих аспектів може мати катастрофічні наслідки. При цьому йдеться не тільки про благополуччя народу, але і про його виживання, оскільки зміни природного середовища можуть виявитися необоротними для всієї екосистеми. Глобальна незаконна промисловість у сфері довкілля – це не лише одна мережа, одна країна або навіть один злочин. Саме з цією метою ООН було започатковано запобігання злочинності через концепт охорони фундаментальних прав та свобод громадян, пов'язаних із правом на сталий та безпечний розвиток людини у безпечному довкіллі.

Сучасні процеси реформування кримінального права, зміни у правозастосовчій діяльності, поряд з інтенсивним використанням природних ресурсів у законний та незаконний спосіб, вимагають постійного підвищення рівня кримінально-політичного аналізу проблеми, вдосконалення існуючих та розробки новітніх технологій протидії екологічним злочинам та злочинам проти власності, нормативного забезпечення процесу користування природними ресурсами. Незважаючи на наявність у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) низки правових норм, що стосуються протидії злочинам у галузі незаконного користування природними ресурсами, на сьогодні сталою механізмом його правового забезпечення поки не сформовано.

Дослідження кримінально-правової протидії незаконному видобуванню природних ресурсів є складним процесом вивчення доктринальних та економічних передумов криміналізації таких діянь, особливостей формування сучасної концепції кримінально-правової охорони злочинів проти довкілля і власності та перспектив удосконалення відповідних норм. Відомо, що серед злочинів проти довкілля незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення та незаконне поводження із бурштином посідають особливе місце. Негативні наслідки злочинів цієї категорії призводять до заподіяння збитків економіці країни та екології у тих регіонах, в яких розміщено поклади корисних копалин і ведеться їх активне видобування. Законодавство, що регулює ці відносини, потребує вдосконалення, оскільки йому притаманні такі риси, як непослідовність, певна неузгодженість з іншими загальними нормами, незавершеність, відсутність стабільності, чітких юридичних визначень та гарантій. Наявність численних наукових позицій, які іноді є протилежними з приводу окремих дискусійних питань щодо регламентації кримінально-правової протидії незаконному поводженню з природними ресурсами, вказує як на актуальність проблематики, так і на значні ускладнення у процесі кваліфікації злочинів, які посягають на відповідні об'єкти.

У цьому сенсі велике значення мають кримінально-правові дослідження, проведені такими вченими, як В.І. Андрейцев, В.І. Антипов, П.С. Берзін, А.Б. Блага, С.Б. Гавриш, О.О. Дудоров, Д.О. Калмиков, М.В. Комарницький, М.Й. Коржанський, М.І. Панов, В.К. Матвійчук, І.І. Мітрофанов, А.А. Музика, Н.В. Нетеса, А.М. Притула, В.П. Самокиш, С.І. Селецький, Ю.А. Турлова, В.В. Щаблистий, О.П. Шем'яков, А.М. Шульга, М.І. Хавронюк та ін. Проте самостійного комплексного дослідження кримінально-правової охорони поводження з корисними копалинами загальнодержавного значення в аспекті системного підходу до цих сучасних кримінально-правових норм з урахуванням останніх змін у чинному законодавстві та напрямів розвитку кримінальної політики у вітчизняній юридичній доктрині не було підготовлено. Присвячена аналізу відповідальності за незаконне видобування корисних копалин ґрунтова монографія О.О. Дудорова, Д.О. Калмикова, М.В. Комарницького (Суми, 2016) не охоплює низки питань, пов'язаних з незаконним поводженням з природними ресурсами та бурштином. Проблеми охорони навколишнього природного середовища та контролю за раціональним використанням корисних копалин актуалізувалися в останні часи для ефективного захисту конституційного права власності українського народу на природні ресурси. Незважаючи на досить значний науковий доробок у цьому напрямі, як і раніше, багато аспектів досліджуваної проблеми порушують дискусії й розв'язуються суперечливо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану наукової роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у ХХІ столітті» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116Ш 01842) на 2016–2020 роки. Дисертаційне дослідження виконане також відповідно до плану фундаментального наукового дослідження «Теорія кримінальної законотворчості: концептуальні основи» (державний реєстраційний номер 0115U002494), яке здійснювалося у 2015–2017 роках та плану фундаментального наукового дослідження «Євроінтеграційна кримінально-правова політика України» (державний реєстраційний номер: 0118U003677) на 2018–2020 роки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в з'ясуванні особливостей, правової природи та характерних рис кримінально-правової протидії незаконному використанню корисних копалин загальнодержавного значення, визначенні проблем формування сукупності правових приписів, присвячених протидії незаконному поводженню з корисними копалинами (ст.ст.240, 240¹ КК України), а також розробці пропозицій і рекомендацій про вдосконалення правового регулювання.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації вирішувалися такі завдання: визначити економіко-правові та методологічні засади протидії незаконному використанню корисних копалин (ст.ст.240, 240¹ КК України);

здійснити теоретико-методологічний аналіз наукових досліджень стану протидії незаконному поводженню з корисними копалинами (ст., ст. 240, 240¹ КК України). Розкрити зміст, природу і призначення сучасної кримінально-правової політики протидії екологічним злочинам у порівняльно-правовому сенсі;

охарактеризувати кримінальні правопорушення у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України) як самостійної підсистеми у системі екологічних злочинів;

розглянути об'єктивні ознаки основних та кваліфікованих складів основних кримінальних правопорушень у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України);

охарактеризувати суб'єктивні ознаки основних та кваліфікованих складів кримінальних правопорушень у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України);

визначити особливості характеристики кримінально-правових заходів протидії правопорушенням у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України);

окреслити основні перспективи вдосконалення кримінального законодавства щодо відповідальності за незаконне поводження з корисними копалинами.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері кримінально-правового забезпечення екологічної безпеки у сфері протидії незаконному поводженню з корисними копалинами.

Предметом дослідження є кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин (ст.ст. 240, 240¹ КК України).

Методи дослідження для досягнення поставленої мети і вирішення завдань дисертаційного дослідження були обрані з урахуванням особливостей його об'єкту і предмету. Методологічну основу дослідження становлять закони і категорії діалектики як універсальної філософської системи пізнання явищ. У дисертації були застосовані загально-філософські, загально-наукові та конкретно-наукові методи.

Загально-філософський метод діалектики застосовувався для з'ясування соціальної обумовленості протидії незаконному поводженню з корисними копалинами, у контексті трансформаційних змін, що відбуваються в суспільстві (підрозділи 1.1, 1.2). Використання герменевтичного методу сприяло тлумаченню та інтерпретації нормативно-правових актів, актів правозастосування і наукових праць учених, що стало основою формулювання понятійного та категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.1, 1.2),

Догматичний (формально-юридичний) метод використовувався при аналізі юридичних конструкцій складів злочинів, передбачених ст.ст.240, 240¹ КК України, а також при аналізі елементів і ознак складів цих злочинів та державної реакції на останні (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.2). У дисертації використано компаративістський метод, що дозволив виявити основні напрями зарубіжної практики законодавчої регламентації питань кримінальної відповідальності за екологічні злочини в кримінальному законодавстві держав різних правових родин (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2).

Нормативна основа дослідження представлена Конституцією України, деклараціями, конвенціями ООН, матеріалами Конгресів ООН, рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи, міжнародно-правовими актами, ратифікованими Україною, законами України, указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України, рішеннями Ради національної безпеки і оборони України, нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, актами законодавства деяких зарубіжних країн, історико-правовими документами (підрозділи 1.3, 2.2, 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення правозастосовної діяльності та догматичного аналізу практики кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним використанням корисних копалин шляхом контент-аналізу інформаційних ресурсів, аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень (200 справ за ст. 240, 240¹ КК України).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою в Україні науково-дослідною працею, в якій визначається підсистема протидії злочинам, пов'язаним з незаконним видобуванням корисних копалин у сучасних умовах політичної та економічної трансформації суспільства.

На підставі проведеного дослідження обґрунтовані та сформульовані висновки і пропозиції, які мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

визначені основні тенденції розвитку політики протидії незаконному користуванню корисними копалинами та видобутку бурштину як самостійної підсистеми, що реалізується у вигляді: мінімального втручання в сталий розвиток екосистем (пріоритет субституції, адитивності заходів впливу), розвитку відновного правосуддя (вирішення конфліктів між потерпілим та правопорушником і суспільством на особистому рівні), диверсифікації заходів кримінально-правового впливу на фізичних та юридичних осіб; використання покарання, зокрема, позбавлення волі, як останнього засобу державного впливу на екологічні кримінальні правопорушення;

зроблено висновок про необхідність уточнення об'єктивної сторони основних складів незаконного видобування корисних копалин та видобутку бурштину. Доведено, що незаконне користування корисними копалинами та видобуток бурштином повинно бути криміналізоване у вигляді видобування, перевезення,

зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення предмету злочину. В цілому така діяльність може бути охарактеризована як незаконне поводження з корисними копалинами;

запропоновано прийняти нову редакцію норми про протидію незаконному поводженню з корисними копалинами, відокремивши в основний склад кримінального правопорушення склад незаконного поводження з корисними копалинами, в якому чітко визначити перелік дій у галузі незаконного використання корисних копалин загальнодержавного значення, зробивши кваліфікованим складом незаконне поводження з бурштином. Це відповідає усталеним засадам ефективного функціонування норм, спрямованих на протидію механізмам незаконного економічного використання природних багатств України;

запропоноване поширене застосування кримінально-правових заходів безпеки в сенсі механізмів регуляції відповідальності фізичних та юридичних осіб за кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним використанням корисних копалин;

вдосконалено:

понятійно-категоріальний апарат кримінально-правової політики протидії екологічним злочинам у сенсі визначення об'єктивної сторони складів незаконного користування корисними копалинами та видобутку бурштину з урахуванням існуючої судової практики;

характеристику незаконного користування корисними копалинами як системи, що складається із загальної (ст. 240 КК України) та спеціальних норм (ст. 240¹ КК, ч. 2 ст. 244 КК України);

положення про недоцільність об'єднання порушення правил охорони та використання надр із незаконним видобуванням корисних копалин у одній кримінально-правовій нормі;

особистісні характеристики суб'єктів кримінальних правовідносин, що досліджуються, у сенсі визнання переважно групового скоєння цих видів злочинів та визначення підстав відповідальності останніх;

дістало подальшого розвитку:

теоретичні уявлення про використання методології Цілей сталого розвитку ООН у майбутній кримінальній політиці вдосконалення існуючої системи криміналізації і пеналізації посягань на природні ресурси;

наукова позиція щодо необхідності віднесення незаконного поводження з корисними копалинами до злочинів проти власності у зв'язку із особливостями характеристик безпосереднього об'єкту посягання.

твердження про те, що проблеми збалансованого розвитку протидії злочинами проти довкілля це, насамперед, проблеми влади і політичної волі. В Україні скорочення злочинності проти довкілля відображає не гуманізацію процесу, а колапс системи реєстрації кримінальних правопорушень та практичну аморфність діяльності правоохоронних органів. Спрацьовують

«ножиці кримінальної юстиції» (В. М. Дрьомін), коли при домінанті тяжких злочинів інші типи злочинності формують латентну її частину.

Практичне значення роботи полягає в тому, що основні положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідницькій діяльності – для подальших наукових досліджень проблематики основ кримінально-правової політики забезпечення екологічної безпеки;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення кримінального законодавства у сфері кримінально-правової охорони незаконного поводження з корисними копалинами;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення судової практики розгляду кримінальних справ;

навчальному процесі – при проведенні навчальних занять з кримінального права і зі спеціальних курсів за темами, присвяченим кваліфікації злочинів проти власності та екологічних злочинів, а також при підвищенні кваліфікації та перепідготовці суддів.

Апробація результатів дослідження. Дисертація підготовлена на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», де проходило її обговорення і рецензування. Положення дисертації доповідалися і обговорювалися на наступних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Кримінально-правова політика України у дискурсі рішень Європейського суду з прав людини» (м. Одеса, 22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Priority strategie pre rozvoj pravnej vedy vo svete vedy» (Sladkovicovo. 28–29 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній-конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри» (м. Одеса, 24 трав. 2019 р.). Пропозиції щодо реформування чинного законодавства направлені до Комітету з правоохоронної діяльності Верховної Ради України та Комісії з реформування кримінального законодавства України.

Публікації. Основні положення і результати дисертації викладено в 11 наукових працях, у тому числі 6 наукових статтях, 4 з яких опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 2 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, а також 5 тез доповідей на вітчизняних та зарубіжних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження й складається зі вступу, 3 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (280 найменувань) та додатків. Загальний об'єм роботи складає 210 сторінок, з них основного тексту – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Незаконне видобування корисних копалин як соціальний феномен: вихідні засади дослідження» складається з двох підрозділів та присвячений загальнометодологічним проблемам криміналізації незаконного видобування корисних копалин.

У **підрозділі 1.1. «Доктринальні та соціально-економічні передумови криміналізації незаконного видобування корисних копалин в Україні»** розкрито передумови кримінально-правової протидії правопорушенням, пов'язаним із незаконним видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення та бурштину, як діяльності держави щодо реагування на фактично вчинені екологічні посягання шляхом встановлення кримінально-правових норм, які забороняють таку поведінку й передбачають відповідні міри покарання та інші заходи кримінально-правового впливу відносно порушників таких заборон, а також фактичної діяльності правоохоронних органів, яка спрямована на практичне застосування зазначених норм.

Надра та корисні копалини в них для кожної країни є одним з основних елементів, що забезпечують розвиток та належну роботу більшості секторів економіки. Корисною копалиною називається природне мінеральне утворення, що використовується в господарській діяльності людини безпосередньо або після певної переробки, який регламентується системою норм екологічного, адміністративного та кримінального права.

Суттєвим моментом, пов'язаним із регламентацією інститутів кримінально-правової протидії незаконному видобуванню корисних копалин, є характеристики гірничого права, принципи екологічної безпеки як основна база при виборі способів і методів використання корисних копалин; та турботи про інтереси майбутніх поколінь при здійсненні контролю за діяльністю надрокористувачів. Звідси функціонування кримінальної політики протидії незаконному поводженню з корисними копалинами повинно бути спрямоване на мінімізацію впливу та захист конституційних цінностей від кримінальних загроз методами оптимізації державного управління, сталого розвитку та підвищення ефективності розв'язання відповідних конфліктів.

Підрозділ 1.2. «Аналіз підходів до кримінально-правової протидії незаконному видобуванню корисних копалин: національний та міжнародний досвід» присвячений характеристикам стану та перспектив підходів до протидії незаконному видобуванню корисних копалин.

У кожній державі для охорони та збереження довкілля повинні існувати дієві механізми, які стимулюють дотримання відповідних принципів сталого

розвитку, попереджують настання майбутніх порушень, відшкодовують заподіяну шкоду. Одним із механізмів забезпечення дотримання природоохоронних норм є інститут юридичної відповідальності, яка реально може наставати і яка є співмірною та адекватною заподіяній довікілью шкоди. Методологія розгляду цього питання пов'язана із політикою коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства, відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. Порівняльний аналіз нормативних матеріалів ООН та законодавства Європейського союзу дозволив зробити висновок, що завданням кримінальної політики України у зв'язку із євро інтеграційним вибором стає формування адекватних заборон, які гармонічно поєднують характеристики різних правових родин та уніфікацію складів злочинів, та, за можливості, – покарань з метою адекватної відповіді на кримінальні виклики проти прав людини на безпечне та усталене довкілля.

Законодавець, прагнучи диверсифікувати відповідальність за злочини, що вивчаються, криміналізував: незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення як загальний склад злочину у ч. 2 ст. 240 КК України, та незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передачу, пересилання, перевезення, переробку бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами у ст. 240¹ КК України, що не відповідає принципам економії кримінальної репресії, порушує наукові підстави криміналізації (надмірна криміналізація за рахунок диверсифікації предметів кримінального правопорушення) та не відповідає європейським тенденціям протидії незаконному поводженню з корисними копалинами. Встановлення відповідальності за незаконне використання корисних копалин на континентальному шельфі (ч. 2. ст. 244 КК України) має спеціальні юрисдикційні характеристики та не віднесено до предмету дослідження.

Розділ другий «Юридичний аналіз складів злочинів, передбачених ч. 2 ст. 240 та ст. 240–1 КК України» складається з трьох підрозділів, присвячених характеристикам основних складів злочинів, пов'язаних із незаконним видобуванням корисних копалин та поводженням із бурштином.

У підрозділі 2.1. *«Об'єктивні ознаки складів злочинів, передбачених ч. 2 ст. 240 та ст. 240–1 КК України»* підтримується позиція (О. О. Дудоров), що численні зміни до розділу VIII Особливої частини КК України, внесені законодавцем протягом декількох останніх років, призвели не до зміцнення системи екологічних заборон, а, навпаки, до «розбалансування» цієї системи. Звідси вітчизняні криміналісти змушені констатувати, що дати єдине, всеохоплююче визначення об'єкта екологічних злочинів проблематично. Стосовно безпосереднього об'єкту незаконного видобування корисних копалин (та, відповідно, бурштину) в літературі підтримується позиція, згідно з якою об'єктом такого роду діянь є встановлений природоохоронним

законодавством порядок охорони та раціонального використання природних ресурсів. Одеська школа права відстоює людиноцентристське розуміння суспільних відносин, які забезпечують реалізацію права власності на природні ресурси, що формується під впливом процесів звичайної життєдіяльності людини, пов'язується із зовнішніми предметами світу і сприймається як ставлення людей до належних їм речей.

Враховуючи можливість застосування характеристик матеріальної ознаки злочину (небезпека для держави та суспільства) для формування кримінально-правової політики у галузі протидії екологічним злочинам, слід підкреслити, що існуюча конструкція ст. 240 КК України загалом потребує певної корекції. Делікт ставлення у небезпеку (порушення правил охорони та використання надр) поєднується з корисливим та корупційним за природою незаконним видобуванням корисних копалин. Вочевидь, що якщо перше криміналізоване лише з превентивними цілями, то друге – поширене посягання на власність українського народу, яке лише через сталу традицію поєднується зі злочинами проти довкілля. Це дозволяє зробити попередній висновок про необхідність виокремлення незаконного посягання (поводження) на корисні копалини в окремий самостійний склад злочину.

Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення та бурштину – це здійснення їх видобування без відповідного дозволу (без акту про надання гірничого відводу або з відхиленням від умов, зазначених у цьому документі). Злочин буде мати місце і в тому разі, коли дозвіл є підробленим або простроченим. Для нейтралізації цього потрібно спростити процедуру отримання спецдозволів на користування надрами, прибрати непотрібні документи та скоротити терміни на розгляд. Перспективним є поєднання характеристик незаконного поведження з природними ресурсами в єдину норму, хоча з точки зору логіки диференціації відповідальності видається доцільним незаконне поведження з корисними копалинами місцевого значення відокремити як кримінальний проступок. Таким чином, незаконне поведження з корисними копалинами може бути визначене як незаконне видобування корисних копалин, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, оброблення, утилізація, знешкодження, видалення або захоронення корисних копалин загальнодержавного значення, законність походження яких не підтверджується відповідними документами.

У *підрозділі 2.2. «Суб'єктивні ознаки складів злочинів, передбачених ч. 2 ст. 240 та ст. 240–1 КК України»* констатовано, що суб'єкт злочинів загальний. За даними статистики, найбільша кримінальна активність сільських жителів спрямована на вчинення незаконного видобування корисних копалин та бурштину. Справи є високолатентними. До суду з постановою обвинувального вироку дійшло лише декілька десятків справ. До того ж вони загалом стосуються злочинів, які вчинено індивідуальними суб'єктами. Вочевидь, розповсюдженість незаконного добування корисних копалин на території України дозволяє говорити про масовий характер цих

діянь, пов'язаний із груповим вчиненням злочинів, які вивчаються. Доволі часто вказані кримінальні правопорушення вчинюються під прикриттям діяльності юридичних осіб. Вивчення практики дозволяє запропонувати використання застосування кримінально-правових заходів безпеки відносно юридичних осіб, які, чи від імені або на користь яких було вчинено злочини, передбачені ст.ст. 240–240-1 КК України. Для цього запропоновано доповнити відповідними положеннями ч.ч.1, 2 ст. 96–3 КК України. Практика позбавлення відповідних дозволів на проведення добути копалин лише частково відображує значущість проблеми.

Суб'єктивна сторона незаконного видобування корисних копалин та незаконного видобування, збуту, придбання, передачі, пересилання, перевезення, переробки бурштину характеризується лише прямим умислом. Згідно з положенням діючої доктрини умисел є прямим, якщо особа усвідомлює фактичні обставини вчинюваного діяння та його протиправність і бажає його вчинити. Що стосується мотивів та цілей вчинення вказаних злочинів, то для кваліфікації діяння вони не відіграють особливої ролі. Поряд з цим кримінологами (Ю. А. Турлова) з'ясована цікава тенденція розвитку мотивації екологічної злочинності – трансформації (внаслідок безкарності та високої прибутковості цієї діяльності) мотивів забезпечення сім'ї найнеобхіднішим (наприклад, продуктами харчування) у мотиви збагачення.

Наведене свідчить про подальшу професіоналізацію злочинців, спеціалізацію за ознаками службової діяльності, проявами ознак організованості в кримінальній активності у вигляді промислу, підвищенням рівня корупційності.

У *підрозділі 2.3. «Ознаки кваліфікованих складів злочинів, що вивчаються»* охарактеризовані кваліфікуючі ознаки складів злочинів у межах кримінально-правових заборон взагалі та кваліфіковані норми про посягання на корисні копалини та бурштин зокрема. Зроблено висновок, що законодавча модель загалом кореспондує правилам диференціації кримінальної відповідальності.

У процесі подальшої диференціації відповідальності перспективним є відокремлення кримінального проступку у вигляді незаконного видобування корисних копалин місцевого значення. До того ж існує потреба у встановленні вартості незаконно видобутої сировини, незаконне видобування якої є кримінально караним діянням, оскільки одне й те саме покарання призначається за незаконне видобування на суму 1 гривня та 10 000 гривень тощо. Вказане потребує уніфікації правил визначення шкоди за всі злочини, пов'язані з незаконним видобуванням корисних копалин.

Третій розділ «Окремі заходи кримінально-правового характеру щодо осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 240 та ст. 240–1 КК України» складається з двох підрозділів, присвячених засобам кримінально-правового реагування на незаконне поводження з корисними копалинами та перспективним напрямом удосконалення чинного законодавства.

У підрозділі 2.1. «Покарання за злочини, передбачені ч.ч. 2, 3, 4 ст. 240 та ст. 240–1 КК України» наголошується, що реалізація охоронних кримінально-правових відносин викликає необхідність диференціації обсягу державного примусу залежно від: характеристик суб'єктів такого впливу (особи, соціальні спільноти, держава), відповідності ступеня впливу характеристикам особи винного; її кримінальності; ступеню тяжкості вчиненого злочину; бажанням потерпілого, третіх осіб, держави, міжнародної спільноти. Проаналізовано переваги та вади діючих санкцій. Якщо метою покарання є кара, загальна та спеціальна превенція та певним чином поновлення в правах особи, яка потерпіла від злочину (ст. 60 КК України), виникає питання, наскільки пропорційним є покарання, відображене у ч. 4 ст. 240 КК України? Згідно з чинним законодавством вбивство, вчинене через необережність – карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Універсальна диспозиція ч. 4 ст. 240, яка охоплює все від пошкодження та знищення майна, легких тілесних ушкоджень до позбавлення життя, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Адже за будь-яких обставин ступінь суспільної небезпечності реального заподіяння шкоди конкретним особам при незаконному добуванні корисних копалин та погрози їй заподіяння чи конкретного заподіяння шкоди майну не є однаковою, а, отже, й положення про кримінальну відповідальність за насильство, що є небезпечним для життя чи здоров'я особи, та за погрозу його застосування, за пошкодження майна якщо і мають бути криміналізованими, то повинні міститися в різних частинах відповідної норми з різною реакцією держави. Вивчення судової практики свідчить про те, що з 2017 по 2020 рік основним видом покарань, яке було застосовано судом за ст. 240 КК України, є штраф. У 80 відсотках він призначався на мінімальну суму.

Що стосується обсягу і видів покарання за ст. 240–1 КК України, то загалом вони відповідають встановленим тенденціям пеналізації, а судова практика – вимогам пропорційності призначеного покарання під кутом використання положень ст. 3 Європейської конвенції з захисту прав людини.. Зазвичай особам, винним у незаконному обігу бурштину, призначається штраф або обмеження волі. Передбачені розвитком законодавства за корупційні злочини положення ч. 3 ст. 240–1 КК України щодо відповідальності службових осіб, винних у незаконному обігу бурштину, практично не застосовуються, хоча мають багатий потенціал.

Визначення конфіскації майна як додаткового покарання у санкціях ч. 2 та ч. 3 ст. 240–1 КК України протирічить вимогам призначення покарання згідно з положеннями Загальної частини КК України (ст. 65 КК України) та повинне бути виключене.

У підрозділі 3.2. «Інші заходи кримінально-правового характеру, які можуть застосовуватись до осіб, винних у незаконному поводженні із корисними ресурсами» розглянуто проблему застосування інших

заходів кримінально-правового впливу. Чинне законодавство та сучасна кримінально-правова доктрина розмежовують заходи безпеки, соціального захисту, реституції та компенсації, профілактичні заходи тощо, поєднуючи їх у групу кримінально-правових заходів (засобів). Поряд з цим осторонь залишається вирішення питання віднесення до кримінально-правових таких адміністративних засобів, як примусові позасудові санкції до юридичних та фізичних осіб, згідно із Законом України «Про санкції» (у випадку незаконного видобування вугілля на територіях, поза ефективним контролем держави), чи, наприклад, конфіскації судна, яке здійснювало промисел корисних копалин в юрисдикції України, згідно із Законом України «Про виключну (морську) економічну зону».

Використання, пошук, пристосування, виготовлення речей матеріального світу, що були застосовані в процесі вчинення злочинів, передбачених ст.ст.240, 240-КК України, дає можливість застосування спеціальної конфіскації у таких та інших випадках.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції про вдосконалення чинного кримінального законодавства України.

1. Серед злочинів проти довкілля незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення посідає особливе місце, оскільки пов'язане з посяганням на власність українського народу та екологічну безпеку. Україна входить в число провідних мінерально-сировинних держав світу. Це обумовлює надмірну регламентацію видобування, управління та зберігання природних ресурсів як складного процесу, пов'язаного із системами екологічного, адміністративного та кримінального права.

2. Функціонування кримінальної політики протидії незаконному видобуванню корисних копалин повинно бути спрямоване на мінімізацію впливу та захист конституційних цінностей від кримінальних загроз методами оптимізації державного управління, сталого розвитку та підвищення ефективності розв'язання відповідних конфліктів. Завданням кримінальної політики України, в цьому напрямку, стає формування адекватних заборон, які гармонічно поєднують характеристики різних правових родин та уніфікацію складів злочинів, та, за можливості, покарань з метою адекватної відповіді на кримінальні виклики проти прав людини на безпечне довкілля.

3. У кожній державі для охорони та збереження довкілля повинні існувати дієві механізми, які стимулюють дотримання, попереджають настання майбутніх порушень, відшкодовують заподіяну шкоду. Глобальна незаконна промисловість у сфері довкілля – це не лише одна мережа, одна країна або навіть один злочин. Саме з цією метою ООН було започатковано запобігання злочинності через концепт охорони фундаментальних прав

та свобод громадян, пов'язаних із правом на сталий та безпечний розвиток людини у безпечному довкіллі.

4. Під кримінальним правопорушенням, пов'язаним із незаконним видобуванням чи іншим поводженням з корисними копалинами, слід розуміти суспільно небезпечне, кримінально протиправне діяння, що посягає на суспільні відносини у сфері забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища як сукупності природних і природно-соціальних умов та процесів, а також охорони, використання, збереження й відтворення природних ресурсів.

5. Законодавець, прагнучи диверсифікувати відповідальність за злочини, що вивчаються, не витримав принципів економії кримінальної репресії, порушив наукові підстави криміналізації (надмірна криміналізація за рахунок диверсифікації предметів кримінального правопорушення). Перспективним є поєднання характеристик незаконного поводження з природними ресурсами в єдину норму, хоча з точки зору логіки диференціації відповідальності видається доцільним незаконне поводження з корисними копалинами міцегового значення виокремити як кримінальний проступок.

6. Безпосереднім об'єктом незаконного поводження з природними ресурсами є суспільні відносини, що забезпечують власність на корисні копалини та встановлений порядок раціонального і комплексного використання й охорони корисних копалин загальнодержавного значення. Одеська школа права (І.І. Каракаш) відстоює саме таке людиноцентристське розуміння суспільних відносин, що забезпечують реалізацію права власності на природні ресурси. Предметом злочинів є незагальнопоширені корисні копалини загальнодержавного значення (та бурштин). Законодавцю так і не вдалося в межах ст.ст. 240, 240–1 КК України чітко диференціювати юридичну відповідальність за незаконне видобування корисних копалин залежно від виду мінеральної сировини, що незаконно вилучається винуватим. Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення та бурштину – це здійснення їх видобування без відповідного дозволу (без акту про надання гірничого відводу або з відхиленням від умов, зазначених у цьому документі).

7. Законодавчо запроваджений підхід щодо відокремлення окремої норми, яка передбачає відповідальність за видобування бурштину, не узгоджується з принципом правової визначеності, але відповідає політичній доцільності. Саме цим та поширеністю незаконного добування бурштину можливо була обумовлена поширена редакція диспозиції основного складу злочину, передбаченого ст. 240–1 КК України. Видається необхідним поширити характеристики незаконного видобування корисних копалин за рахунок диверсифікації засобів здійснення незаконних операцій із корисливими копалинами та гармонізації складу з відповідним статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення з використанням об'єднуючого терміну «незаконне поводження».

Незаконне поводження з корисними копалинами може бути визначене як незаконне видобування корисних копалин, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, оброблення, утилізація, знешкодження, видалення або захоронення корисних копалин загальнодержавного значення, законність походження яких не підтверджується відповідними документами.

8. Суб'єкт злочинів загальний. Практика свідчить про значну роль юридичних осіб як суб'єктів квазі-кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину. Пропонується: ч. 1 ст. 96–3 КК України доповнити пунктом 6 «вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених 240, 240–1 цього Кодексу»; у ч. 2 Примітки до ст. 96–3 після цифр «209» доповнити цифрами «240, 240–1».

9. Суб'єктивна сторона незаконного видобування корисних копалин та незаконного видобування, збуту, придбання, передачі, пересилання, перевезення, переробки бурштину характеризується лише прямим умислом. Мають місце ознаки подальшої професіоналізації злочинців, спеціалізації за ознаками службової діяльності.

10. Санкція ч. 4 ст. 240 КК України не відповідає усталеним правилам пеналізації. Передбачені розвитком законодавства за корупційні злочини положення ч. 3 ст. 240–1 КК України щодо відповідальності службових осіб, винних у незаконному обігу бурштину, практично не застосовуються, хоча мають багатий потенціал. Визначення конфіскації майна як додаткового покарання у санкціях ч.ч. 2 та 3 ст. 240–1 КК України протирічить вимогам призначення покарання згідно з положенням Загальної частини КК України (ст. 65 КК України) та має бути виключене.

11. Використання, підшукання, пристосування, виготовлення речей матеріального світу, що були застосовані в процесі вчинення злочинів, передбачених ст.ст.240, 240-КК України, дає можливість застосування саме спеціальної конфіскації у таких та інших випадках. Враховуючи викладене, пропонується ч. 1 ст. 96–1 КК України після цифр «239–2» доповнити словами «статтею 240, статтею 240–1».

12. В чинному кримінальному законодавстві України має місце надмірна репресивність кримінально-правових санкцій за незаконне поводження з корисними копалинами. З метою послаблення кримінальної репресії у цій сфері, а також забезпечення принципів диференціації кримінальної відповідальності, точності кримінально-правової кваліфікації, заборони подвійного інкримінування та справедливості доцільно врахувати наступне: диференціювати кримінальну відповідальність за вчинення незаконного поводження з корисними копалинами державного та місцевого значення у великих та особливо великих розмірах; встановити різний розмір кримінально-правових санкцій за мінімальний рівень вартості корисних копалин; диференційовано підійти до криміналізації результативного та

нерезультативного незаконного поводження з корисними копалинами з метою використання ресурсів спеціальної конфіскації.

13. Узагальнюючи викладене, пропонується *de lege ferenda*:

частину 2 ст. 240 КК України викласти в такій редакції:

«2. Порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля – карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк»;

статтю 240¹ КК України викласти в такій редакції:

«Стаття 240¹. Незаконне поводження з корисними копалинами загальнодержавного значення

1. Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, оброблення, утилізація, знешкодження, видалення або захоронення корисних копалин загальнодержавного значення, законність походження яких не підтверджується відповідними документами, -караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені групою осіб за попередньою змовою, або у значних розмірах, або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені службовою особою шляхом використання свого службового становища, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Примітка. Під значним розміром у цій статті слід розуміти вартість корисних копалин загальнодержавного значення, що у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Вирт А.А. Уголовно-правовая ответственность за преступления в сфере использования природных ресурсов по законодательству некоторых зарубежных стран. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Вип. 43. Том 2. Ужгород, 2017. С. 116–119.

2. Вірт А.О. Кримінальна політика протидії злочинам в сфері використання природних ресурсів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. Том 3. С. 78–82.

3. Вірт А.О. Незаконне видобування корисних копалин у ракурсі сучасного українського дискурсу. *Право і суспільство*. 2020. № 3. Том 2. С. 95–99.

4. Вірт А.О. Застосування кримінально-правових заходів за злочини в сфері використання природних ресурсів. *Держава та регіони*. Серія Право. 2020. № 4 (70). Том 2. С. 88–92.

5. Virt A.O. Criminal policy against illegal mining *SWorld Journal* (Болгарія). 2020. № 6. P.116–121.

6. Virt A.A. Criminal law, development and environmental policy. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 5(33). № 6(34). С. 141–146.

7. Маковецька А.О. Дефініція «об'єкт злочину» щодо злочинів у сфері використання природних ресурсів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.)*. Одеса, 2016. С. 231–234.

8. Маковецька А.О. Деякі аспекти використання 1 статті протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Кримінально-правова політика України у дискурсі рішень Європейського суду з прав людини: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 22 квітня 2016 року)*. Одеса, 2016. С. 134–137.

9. Вірт А.О. Злочини у сфері використання природних ресурсів у системі екологічних злочинів. *Priority strategie pre rozvuj pravnej vedu vo svete vedu: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Sladkovicovo, 2017)*. С. 152–154.

10. Вірт А.О. Право людини на адекватні умови життя у навколишньому середовищі як об'єкт кримінально-правового захисту. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. У 2 т. Т. 2.* (м. Одеса, 17 травня 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 233–235.

11. Вірт А.О. Віктимологічний аспект посягань на довкілля *Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 трав. 2019 р.)*. Одеса, 2019. С. 176–178.

АНОТАЦІЯ

Вірт А.О. Кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням основ протидії незаконному поводженню з корисними копалинами в сучасній юридичній доктрині та кримінальному законодавстві України. На підставі цього розроблено

пропозиції щодо кримінально-правової охорони корисних копалин в Україні в умовах транзиції до нового законодавства.

Під кримінально-правовою протидією розуміються заходи із забезпечення безпеки існуючих суспільних відносин та інтересів та утримання громадян від злочинних посягань шляхом визначення в кримінальному законі шкідливих для особи, суспільства та держави правопорушень і встановлення за їх вчинення кримінальних покарань та інших заходів кримінально-правового впливу.

В процесі дослідження було удосконалено: понятійно-категоріальний апарат кримінально-правової політики протидії екологічним злочинам у сенсі визначення об'єктивної сторони складів незаконного користування корисними копалинами та видобутку бурштину. Розвинуто положення щодо тези про недоцільність об'єднання порушення правил охорони та використання надр із незаконним користуванням корисними копалинами. Розкрито особистісні характеристики суб'єктів кримінальних правовідносин, що досліджуються, у сенсі визнання переважно групового скоєння цих видів злочинів. Для цього в роботі визначено економіко-правові та методологічні засади протидії незаконному використанню з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України) й формалізації відповідних приписів кримінального права; здійснено теоретико-методологічний аналіз наукових досліджень стану протидії незаконному поводженню з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України); розкрито зміст, природу і призначення сучасної кримінально-правової політики протидії екологічним злочинам у порівняльно-правовому сенсі; охарактеризовано кримінальні правопорушення у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України) як самостійну підсистему у системі екологічних злочинів; проаналізовано об'єктивні ознаки основних та кваліфікованих складів основних кримінальних правопорушень у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України); охарактеризовано суб'єктивні ознаки основних та кваліфікованих складів кримінальних правопорушень у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України); визначено особливості характеристики кримінально-правових заходів протидії правопорушенням у вигляді незаконного поводження з корисними копалинами (ст.ст. 240, 240¹ КК України); окреслено основні перспективи вдосконалення кримінального законодавства у сфері, що вивчається.

Доведено, що незаконне поводження з корисними копалинами є домінуючим та основним видом незаконного користування у вигляді видобування, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення.

Ключові слова: усталений розвиток, корисні копалини, кримінальна політика, кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним поводженням з корисними копалинами, бурштин.

АННОТАЦИЯ

Вирт А.А. Уголовно-правовое противодействие преступлениям, связанным с незаконной добычей полезных ископаемых. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2021.

Диссертация является первым в отечественной науке уголовного права специальным комплексным исследованием основ противодействия незаконному обращению полезных ископаемых в современной юридической доктрине и уголовном законодательстве Украины. На основании этого были разработаны предложения по уголовно-правовой охране полезных ископаемых в Украине в условиях транзиции с новым законодательством.

Под уголовно-правовым противодействием понимаются меры по обеспечению безопасности существующих общественных отношений и интересов и удержания граждан от преступных посягательств путем определения в уголовном законе опасных для личности, общества и государства правонарушений и установления за их совершение уголовных наказаний и иных мер уголовно-правового воздействия.

В процессе исследования были усовершенствованы: понятийно-категориальный аппарат уголовно-правовой политики противодействия экологическим преступлениям в контексте определения объективной стороны составов незаконного обращения с полезными ископаемыми и добычи янтаря. Развито положение относительно тезиса о нецелесообразности объединения нарушения правил охраны и использования недр с незаконной добычей полезных ископаемых. Раскрыты личностные характеристики субъектов уголовных правоотношений, исследуемых в смысле признания преимущественно группового совершения этих видов преступлений. Для этого в работе определены экономико-правовые и методологические основы противодействия незаконному использованию полезных ископаемых (ст., Ст. 240, 240–1 УК Украины) и формализации соответствующих предписаний уголовного права; осуществлено теоретико-методологический анализ научных исследований состояния противодействия незаконному обращению полезных ископаемых (ст., ст. 240, 240–1 УК Украины); раскрыто содержание, природу и назначение современной уголовно-правовой политики противодействия экологическим преступлениям в сравнительно-правовом смысле; охарактеризованы уголовные правонарушения в виде незаконного обращения полезных ископаемых (ст., ст. 240, 240–1 УК Украины) как самостоятельной подсистемы в системе экологических преступлений; проанализированы объективные признаки основных и квалифицированных составов основных уголовных преступлений в виде незаконного обращения полезных ископаемых (ст., ст. 240, 240–1 УК Украины); охарактеризованы субъективные признаки основных и квалифицированных составов уголовных преступлений

в виде незаконного обращения полезных ископаемых (ст., ст. 240, 240–1 УК Украины); определены особенности характеристики уголовно-правовых мер противодействия правонарушениям в виде незаконного обращения полезных ископаемых (ст., ст. 240, 240–1 УК Украины); обозначены основные перспективы совершенствования уголовного законодательства.

Констатировано, что незаконное обращение с полезными ископаемыми является доминирующим и основным видом деятельности в виде добычи, перевозки, хранения, обработки, утилизации, обезвреживания, удаления или захоронения ископаемых.

Ключевые слова: устойчивое развитие, полезные ископаемые, уголовная политика, уголовные правонарушения, связанные с незаконным обращением полезных ископаемых, янтарь.

SUMMARY

Virt A. O. Criminal legal counteraction to crimes related to illegal use of minerals. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences) on a specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2021.

The dissertation is the first in the domestic science of criminal law special complex research of bases of counteraction to illegal handling of minerals in the modern legal doctrine and the criminal legislation of Ukraine. Based on this, proposals were developed for criminal protection of minerals in Ukraine in transition to the new legislation. Crimes against the environment are socially dangerous, criminally unlawful intentional or negligent acts committed by the subjects of these crimes with the use of tools, means, sources of crimes, or with the use of the circumstances of their commission, which encroach on the relationship), which ensure the existence of a multifunctional balanced unified system of life and man and cause significant harm to these relations or endanger them to cause such harm. Every state must have effective mechanisms for the protection and preservation of the environment, which stimulate compliance, prevent future violations, and compensate for the damage caused. One of the mechanisms to ensure compliance with environmental standards is the institution of legal liability, which can actually occur and which is commensurate and adequate to the damage caused to the environment.

The study of criminal law counteraction to illegal mining as a socially and historically determined phenomenon is a complex process to study the social preconditions for criminalization of such crimes, the peculiarities of the modern concept of criminal law protection and prospects for improving the relevant rules. Under criminal law protection are measures to ensure the security of existing public relations and interests and deter citizens from criminal encroachments by defining in criminal law harmful to the individual, society and the state offenses and establishing criminal penalties and other measures of criminal influence. The negative consequences of crimes in this category lead to damage to the country's

economy and the environment in those regions where mineral deposits are located and they are actively extracted.

Levels of legal regulation and possible personal features of criminalization of actions are found out. The purpose of the dissertation is to clarify the nature, features, legal nature and characteristics of criminal law protection of minerals of national importance, to identify problems of formation of a set of legal regulations on combating illegal mining (Articles 240, 240–1 of Criminal Code of Ukraine), as well as the development of proposals and recommendations for improving the legal regulation of the problem. To this end, the dissertation identifies economic, legal and methodological principles for combating illegal handling of minerals (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine) and formalizing the relevant provisions of criminal law.

In the course of the research the conceptual and categorical apparatus of the criminal law policy of counteraction to ecological crimes in the sense of determining the objective side of the warehouses of illegal use of minerals and amber mining was improved. Provisions have been developed regarding the thesis on the inexpediency of combining violations of the rules of protection and use of subsoil with illegal use of minerals. The personal characteristics of the subjects of criminal legal relations under investigation in the sense of recognizing mainly group commission of these types of crimes are revealed. To this end, the paper identifies economic, legal and methodological principles of combating illegal use of minerals (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine) and the formalization of the relevant provisions of criminal law; theoretical and methodological analysis of scientific research on the state of counteraction to illegal handling of minerals (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine); the content, nature and purpose of modern criminal law policy to combat environmental crimes in the comparative legal sense are revealed; characterized criminal offenses in the form of illegal handling of minerals (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine) as an independent subsystem in the system of environmental crimes; the objective features of the main and qualified components of the main criminal offenses in the form of illegal handling of minerals are analyzed (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine); subjective features of the main and qualified components of criminal offenses in the form of illegal handling of minerals are characterized (Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine); the peculiarities of the characteristics of criminal-legal measures of counteraction to offenses in the form of illegal handling of minerals are determined (Articles, Articles 240, 240–1 of the Criminal Code of Ukraine); outlines the main prospects for improving criminal law in the field under study and proposed appropriate changes to existing legislation.

It has been proven that illegal handling of minerals is the dominant and main type of illegal use in the form of extraction, transportation, storage, processing, disposal, disposal, disposal or burial.

Key words: sustainable development, minerals, criminal policy, criminal offenses related to illegal handling of minerals, amber.

Підписано до друку 25.03.2021 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 2104-30.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

